

ORTA VADELİ PROGRAM (2015-2017)

GİRİŞ

1. Bütçe sürecini başlatan ve 2015-2017 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP), Türkiye ekonomisinin daha rekabetçi ve yenilikçi bir zeminde, 2023 hedeflerine ulaşmak için gerekli atılımı gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır.
2. Büyüme performansını yükseltirken cari işlemler açığını düşürmeye devam etmek, enflasyon hedefine ulaşmak ve böylece makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmek OVP'nin temel amacıdır.
3. Yeni bir kalkınma hamlesi için ülkemizin ihtiyaç duyduğu yapısal reformlar OVP döneminde hayata geçirilecektir. Bu kapsamda, Onuncu Kalkınma Planında yer alan öncelikli dönüşüm programları çerçevesinde hazırlanan eylem planları uygulamaya konulacaktır. Bu eylem planlarının düzenli takibiyle gerçekleşme düzeyi artırılacaktır.
4. ABD ekonomisinde gözlenen iyileşmeye karşın AB ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde küresel krizin etkilerinin halen devam ediyor olması küresel ekonomideki toparlanma eğilimini yavaşlatmaktadır. ABD'de para politikasının sıkılaştırılması, AB'de ise gevşetilmesi gündemdedir. Türkiye'nin yakın coğrafyasında meydana gelen siyasi gelişmeler jeopolitik risk unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. OVP'nin makroekonomik çerçevesi, dış dünyadan kaynaklanan bu riskler ve fırsatlar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

I. DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

A. DÜNYA EKONOMİSİ

5. Dünya ekonomisi kademeli fakat düzensiz bir toparlanma gösterse de düşük büyüme süreci devam etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde büyüme hızı giderek iyileşmekle birlikte, gelişmekte olan ekonomilerde büyüme performansı zayıflamıştır.
6. 2013 yılında yüzde 3,3 oranında büyüyen dünya ekonomisinin 2014 yılında da bu seviyede büyümesi beklenmektedir. 2014 yılında dünya büyümesinde kayda değer bir artış beklenmemesinin nedeni özellikle gelişmekte olan ekonomilerin büyümelerinde gözlenen yavaşlamadır. Nisan ayında 2014 yılı dünya büyümesi yüzde 3,6 olarak öngörülmüş, Ekim ayında ise bu tahmin yüzde 3,3'e indirilmiştir¹. 2015 yılında ise büyümenin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerin büyümelerinde beklenen ivmelenme sonucu yüzde 3,8 olması beklenmektedir.
7. 2013 yılında yüzde 1,4 oranında büyüyen gelişmiş ekonomiler, 2014 yılında ılımlı bir şekilde büyümeye devam etmekle birlikte, bu ülkelerin büyüme performansları arasında ayrışma gözlenmektedir. Nitekim 2014 yılının ikinci çeyreğinde ABD ekonomisinde güçlü bir büyüme gözlenirken, diğer gelişmiş ekonomiler daha zayıf bir performans gerçekleştirmiştir. Uluslararası kuruluşlar, gelişmiş ekonomilerin büyümelerine yönelik yaptıkları tahminlerini Avro Bölgesinde istikrarlı bir toparlanmanın sağlanamaması ve Japonya'daki vergi artışlarının büyümeyi olumsuz etkilemesi gibi nedenlerle aşağı yönlü revize etmişlerdir. Nisan ayında gelişmiş ekonomilerin 2014 yılında yüzde 2,2 oranında büyüyeceği tahmin edilirken, Ekim ayında bu tahmin yüzde 1,8'e revize edilmiştir. 2015 yılında, gelişmiş ekonomilerin büyümesinin, özellikle ABD ekonomisinde devam eden hızlı toparlanmanın katkısıyla, yüzde 2,3 olması beklenmektedir.
8. 2013 yılında yüzde 2,2 oranında büyüyen ABD ekonomisi, 2014 yılının ilk çeyreğinde yüzde 2,1 oranında daralmıştır. Son üç yılda ilk defa gerçekleşen daralmaya kötü hava şartlarının yatırımları ve inşaat sektörünü olumsuz yönde etkilemesi ve şirketlerin stoklarını daha yavaş artırması neden olmuştur. Nisan ayında ABD ekonomisinin 2014 yılı büyümesi yüzde 2,8 olarak tahmin edilmiş, 2014 yılı Ekim ayında bu oran yüzde 2,2 seviyesine indirilmiştir. Ancak 2014 yılının ikinci çeyreğinde gözlenen yüzde 4,6 oranındaki yüksek büyüme, 2014 yılının tamamında büyümenin 2013 yılına göre daha güçlü olma ihtimalini artırmaktadır. ABD ekonomisinde gözlenen bu ivmelenmenin devam etmesi ve büyümenin 2015 yılında yüzde 3,1 olması beklenmektedir.

¹ Dünya ekonomisine ilişkin veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2014 yılı Nisan ve Ekim ayında açıklanan tahminlerdir.

9. ABD ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler sonrasında, ABD Merkez Bankası 18 Aralık 2013 tarihinde tahvil alımlarının azaltılmasına karar vermiş ve Ocak 2014 tarihinden itibaren tahvil alımları her ay 10 milyar dolar azaltılmıştır. Tahvil alım programının 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla sonlandırılması ve ekonomik göstergelerde beklenen iyileşmeye paralel olarak 2015 yılının ikinci yarısından itibaren faiz oranlarının artırılmaya başlanması beklenmektedir.

10. Avro Bölgesinde alınan önlemler sonucu finansal piyasalarda sağlanan iyileşmelerin reel kesime yansımaları sınırlı olmuş ve yeterli büyüme sağlanamamıştır. Avro Bölgesi ekonomisi 2013 yılının ikinci çeyreğinde teknik anlamda durgunluktan çıkmasına rağmen, yılın tamamında yüzde 0,4 oranında daralmıştır. 2014 yılının birinci çeyreğindeki yüzde 0,2 oranındaki büyümeden sonra ikinci çeyrekte büyüme gerçekleşmemiştir. Bölgenin itici gücü olan ülkelerden Almanya'nın 2014 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0,2 oranında daralması; Fransa ve İtalya'nın da zayıf ekonomik performansı 2014 yılının bölge için güçlü bir toparlanma yılı olma ihtimalini zayıflatmaktadır. Nisan ayında Avro Bölgesinin 2014 yılında yüzde 1,2 oranında büyüyeceği öngörülmüş, Ekim ayında bu tahmin yüzde 0,8 seviyesine indirilmiş; 2015 yılında ise bölgenin yavaş bir şekilde toparlanmaya devam ederek yüzde 1,3 oranında büyüyeceği tahmin edilmiştir.

11. Avro Bölgesinde, bankacılık sektöründeki sorunların tam anlamıyla aşılabilmesi, yüksek kamu borçları, yatırımların düşük seyri, yüksek atıl kapasite ve yüksek işsizlik gibi yapısal sorunlar devam etmektedir. Bunlara ek olarak bölge, düşük büyümenin de etkisiyle deflasyon riskiyle karşı karşıyadır. Avrupa Merkez Bankası, bu risk karşısında orta vadede enflasyonun yüzde 2 hedefini aşmayacağı beklentisiyle, ilk faiz indirimini 2014 yılının Haziran ayında gerçekleştirmiş, diğer taraftan da geleneksel olmayan para politikası uygulamalarına devam etmiştir. Ayrıca ekonominin canlandırılması amacıyla yeni bir önlem paketi daha açıklanmıştır. Hedeflenen Uzun Dönem Yeniden Finansman İşlemleri adı altında bankalara tanınan uzun vadeli yeniden finansman imkânının başlangıç tutarının 400 milyar avro olacağı ilan edilmiştir. Ekonomide istenilen canlanma sağlanıncaya kadar bu politikalara devam edileceği açıklanmıştır.

12. 2013 yılının ikinci çeyreğinden itibaren, ABD'nin genişlemeci para politikasından çıkış sürecini başlatması, küresel finansal piyasalarda dalgalanmalara neden olmuş ve Türkiye dâhil birçok gelişmekte olan ekonomi bu gelişmeden olumsuz etkilenmiştir. Özellikle, cari açık sorunu yaşayan gelişmekte olan ekonomilerde sermaye çıkışı olmuş, finansal piyasalarda dalgalanma yaşanmış, para birimleri değer kaybetmiş ve Brezilya başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonomi bu süreçte faiz artırımına gitmiştir. Ayrıca, Çin başta olmak üzere yapısal sorunlar yaşayan bazı gelişmekte olan ülkelerde büyüme yavaşlamıştır. Özellikle, 2014 yılı

birinci çeyrekteki zayıf görünümün etkisiyle, Çin ekonomisinin 2014 ve 2015 büyümesine ilişkin tahminler bir miktar aşağı yönlü revize edilmiş ve büyümenin sırasıyla yüzde 7,4 ve yüzde 7,1 olacağı tahmin edilmiştir. 2014 ve 2015 yılları için, gelişmekte olan ekonomilerin büyümeleri bir önceki tahmine göre aşağı yönlü revize edilerek sırasıyla yüzde 4,4 ve yüzde 5 olarak öngörülmüştür.

13. 2013 yılında yüzde 3 oranında gerçekleşen dünya ticaret hacmi artışının, zayıf küresel aktivite ve zayıf talep nedeniyle önümüzdeki dönemde sınırlı kalması beklenmektedir. 2014 ve 2015 yılı dünya ticaret hacmi artışı, Nisan ayında sırasıyla yüzde 4,3 ve yüzde 5,3 olarak tahmin edilmiş, Ekim ayında 2014 yılı tahmini yüzde 3,8'e, 2015 yılı tahmini ise yüzde 5 seviyesine indirilmiştir.

14. ABD dışındaki gelişmiş ekonomilerde zayıf ekonomik performans nedeniyle yeterli istihdam yaratılamamaktadır. ABD'de 2013 yılında yüzde 7,3 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranı, 2014 yılı Ağustos ayında yüzde 6,1'e gerilemiştir. Bu gelişmede özellikle 2014 yılının ikinci çeyreğinde güçlenen ekonomik performansla birlikte işgücüne katılım oranının düşük seyretmesi etkili olmuştur. Avro Bölgesindeki zayıf ekonomik görünüm, düşük üretim seviyesi ve zayıf talep bölge için kronik bir sorun haline gelen işsizliğin çözümünü güçleştirmektedir. Avro Bölgesi işsizlik oranı 2013 yılında yüzde 12,5, 2014 yılı Temmuz ayında ise yüzde 11,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde genç işsizlik oranı yüzde 23,2'ye ulaşmıştır.

15. Küresel düzeyde enflasyon, zayıf talep nedeniyle düşük seyretmektedir. 2012 yılında yüzde 1,7 oranında gerileyen dünya mal ve hizmet ticareti fiyatları 2013 yılında da yüzde 0,3 oranında gerilemiştir. 2012 yılında yüzde 4,2 oranında artan dünya tüketici fiyatları 2013 yılında yüzde 3,9 oranında artmıştır. Aynı dönemde gelişmiş ülkelerde tüketici enflasyonu yüzde 2'den yüzde 1,4'e, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde yüzde 6,1'den yüzde 5,9'a gerilemiştir. Küresel enflasyon oranının 2014 yılında yüzde 3,8, 2015 yılında ise yüzde 3,9 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

16. Küresel ekonomideki zayıf görünüm enerji ve endüstriyel metal fiyatlarında gerilemeye neden olmuştur. Gıda fiyatlarında kuraklığa bağlı dalgalanma görülmüştür. 2013 yılında ortalama Brent petrol varil fiyatı 109,4 dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2014 yılının ilk çeyreğinden itibaren artan jeopolitik risklere rağmen, zayıf talep ve arz yönlü gelişmeler nedeniyle petrol fiyatı düşmüştür. Orta vadede bu eğilimin devam etmesi beklenmekle birlikte, jeopolitik belirsizlikler geçici fiyat artışına yol açabilecektir.

17. Başta Japonya, Avro Bölgesi ve ABD olmak üzere gelişmiş ekonomilerdeki yüksek kamu borçlarının önümüzdeki dönemde de bu seviyelerini devam ettirmesi beklenmektedir. Düşük büyüme performansının ve ekonomiyi canlandırmak için

uygulanen teşvik paketlerinin de etkisiyle önümüzdeki dönemde kamu borç oranlarında belirgin bir iyileşme beklenmemektedir.

18. Küresel ekonomi ılımlı ancak inişli çıkışlı bir hızla toparlanmaya devam etmektedir. Orta vadede gelişmiş ekonomiler durgunluk ve düşük potansiyel büyüme riskiyle karşı karşıyayken, gelişmekte olan ekonomilerde potansiyel büyüme hızı azalmaktadır. ABD Merkez Bankasının faiz oranlarını ne zaman ve ne oranda artıracığı, kısa ve orta vadede nasıl bir geçiş yapılacağı küresel finans piyasaları için belirsizliğini korumaktadır. Yapısal sorunları olan ve yüksek enflasyonla mücadele eden gelişmekte olan ekonomilerin piyasaları bu dalgalanmalardan olumsuz etkilenebilecektir.

19. Orta Doğu'daki karışıklık ile Rusya ve Ukrayna arasındaki siyasi gerilim küresel ekonomiye ilişkin riskleri artırmaktadır. Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilim neticesinde Rusya ve Batı Avrupa ülkelerinin karşılıklı olarak uygulamaya koydukları bir takım ticari ve finansal kısıtlamalar her iki bölgenin ekonomisinde de olumsuzluk yaratmaktadır. Siyasi risklerin şiddetlenmesiyle küresel finans piyasalarındaki oynaklık artmakta, bu durum özellikle dış finansman ihtiyacı olan gelişmekte olan ekonomileri olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşanan siyasi gerilimler petrol ve doğal gaz fiyatlarını artırabilecektir. Bu fiyatların yükselmesi ise enerji ithalatçısı ve cari açığı yüksek olan ülkelerin ödemeler dengesinde ve küresel büyüme üzerinde olumsuz etkide bulunabilecektir.

20. Küresel likiditenin giderek sıkılaştığı bu konjonktürde, Türkiye'nin maliye politikasını sıkılaştırması, enflasyonla daha güçlü mücadele etmesi ve ekonominin ihtiyaç duyduğu yapısal reformları hızla gerçekleştirmesi suretiyle makroekonomik temellerini güçlü tutması önem arz etmektedir.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİ

21. İç ve dış talebi dengelemeye yönelik alınan tedbirler sonucunda 2012 yılında yavaşlayan büyüme hızı, 2013 yılında iç talep artışıyla tekrar ivme kazanarak yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Üretim tarafından bakıldığında, 2013 yılında, sanayi sektöründe yüzde 3,4, hizmetler sektöründe yüzde 5,6 ve tarım sektöründe yüzde 3,5 oranında katma değer artışı kaydedilmiştir. Sanayi ve hizmetlerde büyüme hızları beklentileri aşarken, tarım sektörünün büyüme hızı beklentinin bir miktar altında kalmıştır.

22. Bir önceki yılda önemli ölçüde daralan özel kesim yatırım harcamaları 2013 yılında öngörülen performansı gösterememiştir. Kamu yatırım harcamalarında ise güçlü artış seyri 2013 yılında da devam etmiştir. 2013 yılında, hem özel hem de kamu tüketim harcamaları gelir artışının üzerinde gerçekleşmiş, bu durum yurt içi tasarruf oranınının 1,1 puan düşmesine neden olmuştur. Artan yurt içi talebin ithalatı

tetiklemesi ve yüksek miktardaki altın ithalatı nedeniyle net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı -2,6 puan olarak gerçekleşmiştir.

23. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise, 2012 yılında başlayan dengelenme süreci 2013 yılında da devam etmiş ve net ihracatın büyümeye katkısı 2012 yılında 2,3 puan, 2013 yılında ise 0,6 puan olarak hesaplanmıştır².

24. 2013 yılı sonunda ve 2014 yılı başında özel tüketimi kontrol altına almaya ve cari açığı azaltmaya yönelik olarak alınan makro ihtiyati tedbirler neticesinde yurt içi talep zayıflama eğilimine girmiştir. Bu süreçte döviz kurunda ortaya çıkan gelişmelerin de etkisiyle ihracat artış eğilimini korurken ithalat azalmaya başlamış ve net ihracatın büyümeye katkısı 2014 yılının ilk yarısında 2,7 puan olarak kaydedilmiştir. Yılın ilk altı ayında yüzde 3,3 oranında kaydedilen büyümenin ardından yılın ikinci yarısında hem net mal ve hizmet ihracatının hem de nihai yurt içi talebin büyümeye pozitif katkı vermeye devam etmesi öngörülmektedir. Yılın ikinci yarısında sanayi üretiminin ılımlı bir artış eğiliminde seyretmesi, tarımsal üretimin ise olumsuz hava koşulları nedeniyle azalması beklenmektedir. Bu gelişmeler ve öngörüler altında, 2014 yılında GSYH büyümesinin yüzde 3,3 olacağı tahmin edilmektedir.

25. 2013 yılında yüzde 9,9'a kadar gerileyen özel kesim tasarruf oranının, özel tüketimdeki yavaşlama nedeniyle, 2014 yılında 1,8 puan yükselmesi beklenmektedir. Kamu kesimi tasarruf oranının ise, 2014 yılında kamu harcanabilir gelirindeki reel artışın büyüme hızının altında kalmasının etkisiyle, 0,2 puan gerilemesi öngörülmektedir. Böylece, toplam yurt içi tasarruf oranının bir önceki yıla göre 1,5 puan artarak 2014 yılında yüzde 14,9 olacağı tahmin edilmektedir.

26. 2014 yılında, GSYH'ya oran olarak, özel kesim tasarruflarının artmasına rağmen özel yatırımların azalması; kamu kesiminde ise tasarruf oranının düşmesine rağmen yatırımların yaklaşık olarak bir önceki yıl seviyesini koruması beklenmektedir. Böylece, özel sektörde tasarruf yatırım açığının azalması, kamuda ise artması öngörülmektedir.

27. Son yıllarda, büyümenin düşük veya negatif olduğu yıllar hariç tutulduğunda, tasarruf yatırım açığı genel olarak artış eğilimindedir. Bu eğilimin temel belirleyicisi özel kesim tasarruf oranlarındaki azalmadır. Yüksek ve sürdürülebilir büyüme ve bunun sağlıklı finansmanı açısından özel tasarruflar hayati öneme sahiptir. Özel tasarrufların yetersiz olması ve bunun sonucunda özel sabit sermaye yatırımlarının zayıf performansı büyüme potansiyelini aşağı çekmektedir.

² Kalkınma Bakanlığı tarafından hesaplanmıştır.

28. Hâlihazırda kısıtlı olan yurt içi tasarruflarımızın ekonomi için üretken alanlarda kullanılması üretim potansiyelimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Gayrimenkul değer artışlarının yeterince vergilendirilmemesi, imar düzenlemeleri ve kamu hizmetleri yoluyla ciddi bir gayrimenkul rantı oluşması ve bundan kamunun yeterince pay alamaması kaynaklarımızın önemli ölçüde üretken olmayan alanlara kaymasına neden olmaktadır. Bu durum, büyüme potansiyelinin artmasına bir kısıt oluşturmaktadır.

29. Toplam faktör verimliliğinin yeterli düzeyde artmaması büyüme potansiyelinin artmasının önündeki diğer bir kısıttır. Üretim faktörlerinin büyümeye katkısı incelendiğinde, 2013 yılında büyümeye katkının tamamen sermaye stoku ve yüksek oranda artış gösteren istihdamdan geldiği görülmektedir. Toplam faktör verimliliği ise büyümeye düşük düzeyde negatif katkı yapmıştır. 2014 yılında da büyümenin tamamen istihdam ve sermaye stokundaki artıştan kaynaklanması beklenmektedir. 2015 yılı ve sonrasında toplam faktör verimliliğinin büyümeye pozitif katkı sağlaması ve büyümenin potansiyel düzeyine yükseltilmesi açısından önem arz etmektedir.

30. Mevsimsel etkilerden arındırılmış yeni istihdam serisi verilerine göre, 2012 yılı başından itibaren gerek işgücüne katılma oranı gerekse istihdam oranı artış eğilimi içerisindedir. Ancak, istihdam artışına nazaran işgücüne katılma oranlarındaki artışın işsizlik oranı üzerindeki etkisinin daha güçlü olması sonucunda 2012 yılının ortalarından itibaren işsizlik oranında bir artış eğilimi yaşanmaktadır. Bu artış eğilimi 2014 yılının ikinci çeyreğinde daha da ivmelenmiş ve Haziran döneminde işsizlik oranı yüzde 9,9'a yükselmiştir.

31. 2012 yılında yaşanan yavaşlamanın ardından 2013 yılında ekonomik aktivitede görülen hızlanma ve altın ithalatında görülen aşırı artış neticesinde, ithalat nominal olarak yüzde 6,4 oranında artış kaydederek 251,7 milyar dolara ulaşmıştır. İhracat ise altın ihracatının normal seviyelere dönmesi neticesinde bir önceki yıl seviyesine yakın 151,8 milyar dolar olmuştur. Söz konusu yıllarda altın ticareti, dış ticaret açığını 2012 yılında aşağı, 2013 yılında ise yukarı yönlü olmak üzere önemli miktarda etkilemiştir. Buna göre, dış ticaret açığının GSYH'ya oranı 2012 yılındaki yüzde 10,7'lik seviyesinden 2013 yılında yüzde 12,1'e yükselmiştir. Altın ticareti hariç dış ticaret açığı ise aynı dönemde yüzde 11,4'ten yüzde 10,7'ye düşmüştür. Cari işlemler açığının GSYH'ya oranı 2012 yılındaki yüzde 6,2'lik seviyesinden 2013 yılında yüzde 7,9'a yükselmiştir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise cari açık aynı dönemde yüzde 6,9'dan yüzde 6,5'e gerilemiştir.

32. Yurt içi talebi sınırlandırmaya yönelik alınan tedbirlerin de etkisiyle altın hariç ithalat artışı önemli ölçüde yavaşlarken, 2014 yılında altın ithalatındaki normalleşmenin etkisiyle toplam ithalatın azalarak 244 milyar dolar düzeyinde olması

beklenmektedir. Siyasi gelişmeler nedeniyle komşu ülkelere yönelik ihracattaki daralmaya rağmen AB ülkelerindeki kısmî toparlanma sayesinde ihracatın 2014 yılında artış eğilimini koruyacağı ve 160,5 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak 2014 yılında dış ticaret açığının GSYH'ya oranının yüzde 10,3'e, altın hariç dış ticaret açığının ise yüzde 10,2'ye gerilemesi öngörülmektedir. Dış ticaret açığındaki bu gelişmeler neticesinde, cari işlemler açığının GSYH'ya oranının, 2014 yılı sonunda yüzde 5,7'ye, altın ticareti hariç tutulduğunda ise yüzde 5,6'ya düşeceği tahmin edilmektedir.

33. 2013 yılı ilk yarısında azalma eğiliminde olan temel mal fiyatları yılın ikinci yarısında Türk Lirasında yaşanan değer kaybıyla birlikte ivmelenmeye başlamıştır. Hizmet fiyatlarında, geriye dönük fiyatlama davranışının giderek güçlenmesi ve maliyet artırıcı gelişmeler nedeniyle yüksek artışlar kaydedilmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde yılın ilk yarısında yatay seyreden çekirdek enflasyon (ÖKTG-I endeksi) yılın ikinci yarısında ivmelenmeye başlamış ve 2013 yılı sonunda yüzde 7,1 oranında artış yaşanmıştır. Gıda fiyatlarında baz etkileri nedeniyle dalgalı bir seyir yaşanmış ve endeksteeki artış bir önceki yıla göre belirgin şekilde hızlanarak yüzde 9,7 oranında gerçekleşmiştir. Yıl genelinde, enerji fiyatlarında düşme eğilimi gözlenirken alkollü içecekler ve tütün ürünleri fiyatları ise yapılan vergi düzenlemeleri sonucunda yüksek seyretmiştir. Bu gelişmeler sonucunda TÜFE yıllık artış hızı 2013 yılında yüzde 7,4 oranında gerçekleşmiştir.

34. 2014 yılı Ocak-Eylül döneminde TÜFE birikimli artış hızı bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,4 puan artarak yüzde 6,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, Türk Lirasında yaşanan değer kayıpları ve enflasyon beklentilerindeki bozulmanın fiyatlama davranışları üzerindeki olumsuz etkisi sonrasında çekirdek enflasyonda kaydedilen artışlar belirleyici olmuştur. Bununla birlikte olumsuz hava koşulları nedeniyle belirgin bir şekilde ivmelenen gıda fiyatları ve tütün ürünleri fiyatlarındaki artış da TÜFE birikimli artış hızının ivmelenmesinde etkili olmuştur. Böylece TÜFE yıllık artış hızı 2014 yılı Eylül ayında yüzde 8,9 olarak gerçekleşmiştir. Yılsonunda TÜFE yıllık artış hızının yüzde 9,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

35. 2013 yılı Mayıs ayından itibaren küresel ekonomideki belirsizliklerin artması sonucunda diğer gelişmekte olan ülkelere ve Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarında dalgalanmalar yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu dalgalanmaların yurt içi mali piyasalardaki olumsuz etkilerine Merkez Bankası, ilk aşamada politika faizi dışındaki araçlarla karşılık vermiştir. Bu kapsamda piyasaya verilen likiditenin maliyetini ve piyasadaki döviz likiditesini artırıcı adımlar atılmıştır. Banka, 2013 yılı sonuna kadar faiz dışı araçlarla sağladığı bu sıkı duruşu sürdürmüştür. Ancak 2013 yılı sonuna doğru küresel ekonomiye ilişkin riskler ve yurt içindeki siyasi gelişmeler nedeniyle mali piyasalarda yaşanan dalgalanmalar artmaya başlamıştır. Söz konusu

dalgalanmaların yarattığı olumsuz durum enflasyon görünümünü ve beklentilerini orta vadeli hedeften uzaklaştırmıştır. Bu nedenle, Banka 2014 yılı Ocak ayında politika faizi olarak kullanılan 1 hafta vadeli repo faizini önden yüklemeli bir şekilde 550 baz puan artırarak yüzde 10 seviyesine yükseltmiştir. 2014 yılı Mayıs ayından itibaren yurt içi mali piyasalardaki iyileşmelerin sonrasında Banka, enflasyonist risklere karşı sıkı duruşunu bozmayacak şekilde ölçülü faiz indirimleri gerçekleştirmiştir.

36. Tüketim harcamalarının ve yurt içi talebin sınırlanması ve böylece cari açığın düşürülmesi amacıyla alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle 2013 yılında yüzde 27,7 olarak gerçekleşen kur etkisinden arındırılmış tüketici kredileri artış hızı, 19 Eylül 2014 tarihi itibarıyla yüzde 14,3 oranına gerilemiştir. Makro ihtiyati tedbirlerin tüketici kredileri odaklı olması nedeniyle kurumsal kredilerin artış hızındaki azalma eğilimi öngörüldüğü şekilde sınırlı kalmıştır. 2013 yılı sonunda yüzde 30,3 olarak gerçekleşen kur etkisinden arındırılmış kurumsal kredi artış hızı, 19 Eylül 2014 tarihi itibarıyla yüzde 22 oranına gerilemiştir. 2014 yılında cari işlemler açığında kaydedilen aşağı yönlü seyirde bu gelişmeler etkili olmuştur.

37. Gerek yurt içi gerekse yurt dışında ortaya çıkan ekonomik ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle ekonomik büyüme performansı son birkaç yıldır düşük seyretmektedir. Döviz kuru, petrol fiyatları, işlenmemiş gıda fiyatları ve bazı mallardaki vergi düzenlemeleri gibi nedenlerle enflasyon artış eğilimine girmiştir. Büyüme ve enflasyonda yaşanan gelişmeler, para, maliye ve gelirler politikasının eşgüdüm içerisinde yürütülmesine ve bunların yapısal reformlarla desteklenmesine olan ihtiyacı daha da artırmıştır.

38. Genel devlet faiz dışı harcamaları ve genel devlet gelirlerindeki artış eğilimi 2013 yılında da devam etmiştir. Bununla birlikte, genel devlet gelir performansının harcamalardaki artışı da telafi edecek düzeyde olmasıyla, GSYH'ya oran olarak yüzde 2 düzeyinde öngörülen genel devlet faiz dışı fazlası yüzde 2,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

39. 2013 yılında özellikle dolaylı vergilerde, sosyal güvenlik primlerinde ve özelleştirme gelirlerinde sağlanan artış, genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranla önceki yıla göre 2,1 puan artarak yüzde 40 seviyesine çıkmasında temel belirleyici olmuştur. Genel devlet faiz dışı harcamaları ise GSYH'ya oranla cari giderlerdeki 0,5, yatırım harcamalarındaki 0,7 ve transferlerdeki 0,9 puanlık artışın etkisiyle önceki yıla göre 2,1 puan artarak yüzde 37,4 düzeyinde olmuştur.

40. 2014 yılında vergi performansının programda beklenen seviyeden düşük gerçekleşmesi, buna karşın vergi dışı gelirlerde ve faktör gelirlerinde sağlanan artışlar sonucunda genel devlet gelirlerinin önceki programda öngörülen düzeyin 0,6 puan üzerine çıkarak GSYH'ya oranla yüzde 39,1 olması beklenmektedir. Vergi dışı

gelirlerdeki artışta kapatılan il özel idarelerine ait nakdin bütçeye aktarılmasıyla elde edilen gelir ile KİT ve kamu bankaları gelirleri etkili olmuştur. Genel devlet faiz dışı harcamalarının ise özellikle yatırımlara sene içerisinde sağlanan ilave kaynakların etkisiyle yılsonunda programlanan düzeyin 0,5 puan üzerine çıkarak GSYH'ya oranla yüzde 36,9 seviyesinde olması öngörülmektedir.

41. Bu gelişmelere paralel olarak, GSYH'nın yüzde 1,1'i olarak öngörülen 2014 yılı genel devlet açığının yılsonunda yüzde 0,8 olarak gerçekleşmesi; yüzde 2 olarak öngörülen faiz dışı fazlanın ise sene sonunda yüzde 2,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

42. 2013 yılında yüzde 1,7 olan faiz harcamaları ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının GSYH'ya oranının 2014 yılında yüzde 1,6'ya gerilemesi, 2014 yılı program tanımlı genel devlet faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,6 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

43. GSYH'ya oranla 2013 yılında yüzde 0,5 olarak gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereğinin 2014 yılında yüzde 1'e yükselmesi; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise aynı dönemde yüzde 1'den yüzde 0,4'e gerilemesi beklenmektedir.

44. 2013 yılında GSYH'nın yüzde 36,2'si olarak gerçekleşen AB tanımlı genel devlet borç stokunun 2014 yılında yüzde 33,1'e düşmesi öngörülmektedir.

II. TEMEL AMAÇ

45. 2015-2017 dönemini kapsayan OVP'nin temel amacı enflasyonla mücadeleye kararlılıkla devam etmek ve cari işlemler açığını tedricen düşürerek büyümeyi artırmaktır. Bu amaca yönelik olarak, para ve maliye politikasında sıkı duruş devam ettirilecek, gelirler politikasıyla da bu duruş desteklenecek ve yapısal reformlara hız verilecektir.

46. Program döneminde, yurt içi tasarrufları artırmak, mevcut kaynakları üretken alanlara yönlendirmek, ekonominin üretim kapasitesini ve teknoloji seviyesini yükseltmek, verimlilik düzeyini ve ihracatın büyümeye katkısını artırmak temel önceliklerimizdir.

47. Bu çerçevede; yatırım ortamının iyileştirilmesi, mali piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği ile derinliğin artırılması, kamu gelir ve harcamalarının kalitesinin yükseltilmesi ve işgücü piyasası, eğitim ve yargı sistemi, kayıt dışılık, devlet yardımları, iyi yönetim, yerel yönetimler ve bölgesel gelişme alanlarında başlatılan yapısal dönüşüm ve reformların tamamlanması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Onuncu Kalkınma Planında yer alan 25 öncelikli dönüşüm programı OVP döneminde etkin bir şekilde uygulanacaktır.

III. MAKROEKONOMİK HEDEFLER VE POLİTİKALAR

A. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ

48. Programın makroekonomik çerçevesi oluşturulurken; dönem içerisinde, küresel büyümenin tedrici olarak artacağı, ticaret ortaklarımızın ılımlı büyüyeceği, jeopolitik durumun değişmeyeceği, ABD Merkez Bankasının beklenen faiz artırımı kararının ekonomimiz üzerindeki etkisinin sınırlı kalacağı, büyümenin finansmanında yurt içi tasarruflarla birlikte yabancı sermaye girişinin yeterli katkısı sağlayacağı, dış ticaret hadlerimizde görece bir iyileşme olacağı varsayılmıştır.

1. Büyüme

49. 2015 yılında GSYH büyümesi yüzde 4 olarak öngörülmüştür. 2016 ve 2017 yıllarında ise üretken alanlara yönelik yatırımlarla desteklenen, daha çok yurt içi tasarruflarla finanse edilen, verimlilik artışına dayalı bir büyüme stratejisiyle GSYH artış hızı yüzde 5 olarak hedeflenmiştir. Bu dönemde büyüme artırılırken cari açığın da tedricen düşürülmesi öngörülmüştür.

50. Özellikle sanayi sektöründe üretimde verimliliği artırmaya yönelik politikalar yoluyla toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı artırılacak ve üretim faktörleri açısından daha dengeli bir büyüme yapısına geçiş sağlanacaktır. 2013 ve 2014 yıllarında negatif olan toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısının, program dönemi süresince hızla yükselmesi öngörülmektedir.

51. Program döneminde, reel olarak yıllık ortalamada, özel tüketim harcamalarının yüzde 4, kamu tüketim harcamalarının yüzde 3,1, özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 8,7, kamu sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 2,7 oranında artması öngörülmektedir.

52. Son yıllarda önemli ölçüde düşen yurt içi tasarrufların dönem boyunca artarak Program dönemi sonunda yüzde 17,1'e ulaşması beklenmektedir. Bu gelişmede özel kesim tasarruflarındaki artış belirleyici olacaktır.

53. Program dönemi boyunca kamu kesimi tasarruf yatırım açığında azalma, özel kesim tasarruf yatırım açığında ise artış öngörülmektedir.

2. Kamu Maliyesi

54. Kamu kesimi açığının GSYH'ya oranının 2015 yılı sonunda yüzde 0,4'e düşmesi ve Program dönemi sonunda yüzde 0,1 fazlaya dönmesi hedeflenmektedir.

55. Benzer şekilde, 2015 yılı sonunda yüzde 0,5 oranında açık vermesi öngörülen genel devlet dengesinin 2017 yılı sonunda yüzde 0,1 fazla vermesi hedeflenmektedir.

56. 2015 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 1,2 düzeyinde olması beklenen program tanımlı kamu kesimi fazlasının sürekli artarak Program dönemi sonunda yüzde 1,8'e yükselmesi öngörülmektedir.

57. Genel devlet toplam harcama ve gelirlerinin GSYH'ya oranlarının, 2015 yılındaki sırasıyla yüzde 38,7 ile yüzde 38,2 olan seviyelerinden Program dönemi sonunda kademeli bir azalışla yüzde 37,2 ve yüzde 37,3'e gerilemesi beklenmektedir.

58. Sosyal güvenlik prim yapılandırması nedeniyle 2015 yılında bir miktar yükselen vergi yükünün tedrici bir azalışla Program dönemi sonunda yüzde 28,2'ye gerilemesi öngörülmektedir.

59. GSYH'ya oranla, 2015 yılında yüzde 31,8 olarak gerçekleşmesi beklenen AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun Program dönemi sonunda yüzde 28,5'e düşürülmesi hedeflenmektedir.

3. Ödemeler Dengesi

60. Program döneminde yıllık ortalamada reel olarak ihracatın yüzde 8,4, ithalatın ise yüzde 7,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

61. 2015 yılında 173 milyar dolar olması beklenen ihracatın dönem sonunda 203,4 milyar dolara, 258 milyar dolar olması beklenen ithalatın dönem sonunda 297,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece, 2015 yılında 85 milyar dolar olan dış ticaret açığı dönem sonunda 94,1 milyar dolara yükselecektir.

62. Program döneminde yurt içi tasarrufları artırmaya ve ekonominin üretim yapısının ithalata olan yüksek bağımlılığını azaltmaya yönelik politika önceliklerinin katkısıyla, büyümede öngörülen artışa rağmen, 2015 yılında yüzde 5,4 olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler açığının GSYH'ya oranının dönem sonunda yüzde 5,2'ye inmesi hedeflenmektedir.

63. 2015 yılı sonunda 57,3 milyar dolar olacağı tahmin edilen enerji ithalatının, büyüme performansı ve petrol fiyatlarındaki beklentilere göre dönem sonunda 63,9 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir.

64. 2015 yılında 31,5 milyar dolar olacağı tahmin edilen turizm gelirlerinin Program dönemi sonunda, yıllık ortalama yüzde 6,4 oranında artışla, 35,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

4. Enflasyon

65. Toplam talep koşullarının enflasyona düşüş yönünde yaptığı katkının Program döneminde devam edeceği öngörülmektedir. Gıda enflasyonunun 2015 yılında yüzde 9 olarak gerçekleştikten sonra takip eden yıllarda yüzde 8 civarında dalgalanacağı ve Brent tipi ham petrol yıllık ortalama fiyatının ise nispi olarak gerileyerek dönem

sonunda yaklaşık 99 dolar/varil olacağı varsayılmıştır. Bu öngörü ve varsayımlara göre TÜFE yıllık artış hızının 2015 yılında yüzde 6,3'e gerileyeceği, dönem sonunda ise yüzde 5 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

5. İstihdam

66. Program döneminde işgücüne ve istihdama katılımın artırılmasına yönelik uygulanacak politikalar sonucunda tarım dışında ilave 2.158 bin kişinin istihdam edilmesi beklenmektedir. Bu dönemde tarım istihdamında beklenen azalmanın etkisiyle toplam istihdam artışının 1.775 bin kişi olacağı öngörülmektedir.

67. 2014 yılı sonunda yüzde 50,1 olması beklenen işgücüne katılım oranının Program dönemi sonunda yüzde 50,5'e ulaşması hedeflenmektedir.

68. 2014 yılında yüzde 45,3 olması beklenen istihdam oranının dönem sonunda yüzde 45,9'a yükselmesi beklenmektedir. Böylece, dönem sonunda istihdam edilen kişi sayısı 27.599 bine ulaşacaktır.

69. İstihdamda tarım sektörünün ağırlığının 2014 yılında yüzde 21,3 olarak gerçekleşmesi beklenirken, dönem sonunda bu oranın yüzde 18,5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

70. 2014 yılı sonunda yüzde 9,6 olacağı tahmin edilen işsizlik oranının 2017 yılında yüzde 9,1 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

B. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

1. Büyüme

71. Yüksek ve istikrarlı büyümeye yönelik temel strateji, özel sektör öncülüğünde dışa açık, rekabetçi ve yenilikçi bir üretim yapısının geliştirilmesidir.

72. Makroekonomik istikrarın güçlendirilerek korunması amacıyla para, finansal sektör, maliye ve gelirler politikaları eşgüdüm içerisinde yürütülecektir.

73. Yurt içi kaynakların artırılması, kaynakların daha üretken alanlara yönlendirilmesi ve özel sektör imalat sanayii yatırımlarının artırılması, imalat sanayinin GSYH içindeki payının yükseltilmesi ve işgücü verimliliğinin artırılması büyümenin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

74. Program döneminde özel tüketimin özel harcanabilir gelir artışının üzerinde artmaması, özel yatırımların güçlü seyretmesi, kamu tasarruflarının tedrici bir şekilde artması hedeflenmektedir. Yeniden dengelenme süreciyle oluşan ortamın bozulmayarak net ihracatın büyümeyi olumsuz etkilememesine gayret edilecektir.

75. Gerek kamu sektörü gerek özel sektörde daha yüksek düzeyde kurumsal kaliteye ulaşılması ve belirsizliklerin asgariye indirilmesi için kurallılık temelinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü ilkeleri esas alınmaya devam

edilecektir. Firmaların kurumsal kapasitelerinin ve kalitelerinin yükseltilmesiyle istikrarlı ve yüksek büyümeye katkı düzeyleri de artırılabilecektir.

76. Harcanabilir gelir artışıyla uyumsuz bir özel tüketim yapısının oluşması durumunda makro ihtiyati tedbirlere başvurulacaktır.

77. Hem kamu hem de özel kesimde israfı azaltmaya ve tasarruf bilincinin yerleştirilmesine yönelik politikalar uygulanacaktır.

78. Yurt içi üretimde işgücü, enerji ve ulaşım gibi alanlarda üretim maliyetlerinin düşürülmesine yönelik tedbirler kamu mali dengeleri gözetilerek uygulamaya konulacaktır.

79. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılmasıyla özellikle hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim ve ihracatın artırılması sağlanacaktır. Yeni Bilgi Toplumu Stratejisi uygulanmaya başlanacaktır.

80. Ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmak üzere enerji verimliliğine yönelik özel tedbirler alınacaktır.

81. Ar-Ge tabanlı, yenilikçi, çevre dostu ve yüksek katma değer yaratan üretim yapısı desteklenecek, elde edilecek ürünlerin ticarileştirme ve markalaştırma süreçlerine işlerlik kazandırılacak ve bu alanlardaki mikro reformlar hızlandırılacaktır.

82. İmalat sanayii başta olmak üzere yeni yatırımların gerçekleştirilmesi, ihracatın artırılması ve teknolojik gelişme için mevcut teşvik politikaları etkin şekilde uygulanacak, ihtiyaçlara göre yatırım teşvik sistemi gözden geçirilecektir.

83. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik bürokratik ve hukuki süreçler iyileştirilecek, uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara göre mevzuat güncellenecektir.

84. Yatırımcılara uygun nitelikte yatırım yeri tahsis yapabilmek için yeterli arsa üretimi sağlanması amacıyla, hazine arazileri başta olmak üzere yatırıma elverişli arazilerin envanteri çıkarılacak ve tahsis süreçleri etkinleştirilecektir.

85. Yurt içi tasarrufları artırmak amacıyla, uluslararası yükümlülükler gözetilerek, lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları tespit edilerek caydırıcı vergilendirme yapılacaktır.

86. Kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesini sağlamak amacıyla gayrimenkullerin elden çıkarılmasında değer artış kazançlarının vergilendirilmesine yönelik düzenlemeler gözden geçirilecektir.

87. Vergi ve kredi maliyetlerinin farklılaştırılması gibi araçlarla üretken olmayan yatırımların cazibesi azaltılacak ve tasarruflar üretken alanlarda yatırımlara yönlendirilecektir.

88. Özelleştirme politikası, yurt içinde üretken alanlara yeni yatırımlar yapılması politikasıyla eşgüdüm içerisinde uygulanacaktır.
89. İklim şartlarından, yanlış ve aşırı su kullanımından kaynaklanan veya kaynaklanması beklenen sorunlar çözülerek tarımda su kullanımını etkinleştirilecektir.
90. Doğal kaynak zenginliğinin ve tarımsal ürün çeşitliliğinin, teknoloji yardımıyla üretime ve rekabet avantajına dönüştürülmesine yönelik politikalara ağırlık verilecektir.
91. Doğal kaynaklar etkin kullanılacak, atıklar ekonomiye kazandırılacaktır.
92. Teknolojik gelişme ve yerli üretimin artırılmasında kamu alımları etkin bir araç olarak kullanılacaktır.
93. KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik ve ihracat yapabilme kapasiteleri geliştirilecek, markalaşmaları, kurumsallaşmaları ve yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri etkin bir şekilde desteklenecektir.
94. Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır.
95. Organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve endüstri bölgeleri uygulamaları geliştirilecek; kuluçka ve iş geliştirme merkezlerinin nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacak; kümelenme desteklenecektir.
96. Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir.
97. İnsani kalkınma perspektifinde gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik olarak izlenen politikalara devam edilecektir.
98. Bölgeler arası gelişmişlik farkları azaltılacak, tüm bölgelerin potansiyeli değerlendirilerek bölgesel rekabet güçleri artırılacak ve büyümeye katkıları azami seviyeye çıkarılacaktır.
99. Çevre dostu yaklaşımların barındırdığı yeni iş imkânları, gelir kaynakları, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyüme desteklenecektir.
100. Özel sektör imalat sanayiinde makine teçhizat yatırımlarının artırılması amacıyla kredi kolaylıkları sağlanacaktır.
101. Kentsel dönüşümde katma değer yaratan sektörlerin, yaratıcı endüstrilerin, yüksek teknoloji, çevreye duyarlı yenilikçi üretimin ve enerji verimliliğinin desteklenmesine önem verilecektir.

102. Kombine ve intermodal taşımacılığı geliştirecek, tedarik zinciri yönetiminde optimizasyonu sağlayacak, ülkemizi uluslararası ticarete tercih edilir bölgesel bir lojistik üs haline getirecek Lojistik Master Planı hazırlanacak ve lojistikte strateji ve kurumsal yapılanma oluşturulacaktır.

2. Maliye Politikası

103. Maliye politikası, ekonomik istikrarın desteklenmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak cari açığın kontrol altında tutulmasına, enflasyonla mücadele edilmesine ve büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır.

104. Kamu kesimi borçlanma gereğinin ve faiz dışı harcamaların kontrol altında tutulması suretiyle maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilecek, kamu maliyesi alanında geçmiş dönemde elde edilen kazanımların gelecek dönemde de devam etmesi sağlanacaktır.

105. Özellikle kamu tüketimi ve cari transferlerin kontrol altına alınması yoluyla kamu tasarruf yatırım açığı tedrici bir şekilde azaltılacaktır.

106. Harcamalardaki artış hızının kontrol altında tutulmasının yanı sıra, kalıcı mahiyette etki oluşturacak yeni harcama programlarının bütçeye dâhil edilmesi sürecinde gelecekteki mali yükler göz önünde tutularak kamu harcamalarına esneklik kazandırılacaktır.

107. Harcama programları özellikle büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşviklerde, bölgesel kalkınmada, eğitim alanında ve Ar-Ge desteklerinde kullanılacak şekilde önceliklendirilecektir.

108. Kamu mali sisteminin devresel hareketlere karşı oldukça duyarlı olan yapısı göz önünde tutularak, daha güçlü bir kamu mali görünümünün tesis edilebilmesi için kamu gelirlerinin kalitesinin artırılması yönünde politikalar geliştirilecektir. Sürekli arz etmeyen gelirler kullanılarak orta ve uzun vadede harcama seviyesinin kalıcı olarak yükselmesine neden olacak politikalar uygulanmayacaktır.

109. Politika oluşturma ve analiz sürecinde büyük önem taşıyan genel yönetim mali istatistikleri kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak detayda, uluslararası standartlarla uyumlu ve düzenli olarak yayımlanacaktır.

a. Kamu Harcama Politikası

110. Kamu harcama politikasının, çok yıllık bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde ve belirlenen politika öncelikleri ile ödenek tavanları doğrultusunda yürütülmesi; kamu idarelerinin kendilerine tahsis edilen ödenekleri aşmadan, ekonomik ve verimli kullanmaları esastır. Kurumlar tarafından öngörülen hizmet genişlemelerinde de ilgili yıl kurum bütçe ödeneği içinde kalınmasına özen gösterilecektir.

111. Kaynak kullanımında etkinliği artırmak ve hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla, kamu harcamalarıyla ilgili kalıcı yük oluşturacak ve hizmet alanlarını genişletecek düzenlemeler ÷lke geneline yaygınlaştırılmadan önce pilot uygulamalara gidilecektir.

112. Bütçe hazırlık sürecinde, mal ve hizmet alımlarına yönelik ödeneklerin sıfır tabanlı bütçe ilkesiyle belirlenmesine özen gösterilecektir.

113. Kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması amacıyla kamu mali yönetimi ve denetiminde kullanılan bilgi teknolojileri altyapısı bütünleşik hale getirilecektir.

114. Kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarının Kalkınma Planında yer alan politikalarla uyumu gözetilecek, stratejik plan ve performans programlarında yer alan öncelik ve faaliyetler bütçe hazırlık ve uygulama sürecine daha etkin yansıtılacaktır.

115. Kamu özel işbirliği (KÖİ) kapsamında yapılacak yatırımlar, sözleşmelerden doğacak yükümlülüklerin kamu mali dengeleri üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak planlanacaktır.

116. Başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacaktır.

117. Kamu hizmet binası ve taşıt temini ihtiyaca uygun ve maliyet etkin hale getirilecektir.

118. Kamuda e-dönüşüm hızlandırılarak hizmet maliyetlerinin azaltılmasıyla birlikte hizmet kalitesi de artırılabacaktır.

119. Kamu Ar-Ge harcamalarının tahsisinde, özel kesim yatırımlarının yüksek dış ticaret açığı verdiğimiz sanayi kollarında üretime yönlendirilmesine öncelik verilecektir.

120. Tarımsal destekleme amacıyla yapılan transferler; etkinlik, verimlilik ve katma değerin artırılması hedefi çerçevesinde gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

121. Sosyal amaçlı programların etkinliği değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

122. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, gereksiz kullanımı önlemek üzere, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

123. Sağlık hizmet sunucularının geçmiş davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecek, risk analizi ve veri madenciliği alanlarında yazılım, donanım ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.

124. Üniversite hastanelerinin yapısal sorunlarının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

125. Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz yansımaları olabilecek uygulamalardan kaçınılacaktır.

b. Kamu Yatırım Politikası

126. Kamu yatırımlarının büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması temel amaçtır.

127. Kamu yatırım ödenekleri özel sektörün üretken faaliyetlerini destekleyecek nitelikteki altyapı yatırımlarına yönlendirilecek, bu kapsamda, demiryolu, liman, lojistik merkezi gibi alanlara özel önem verilecektir.

128. Kamu yatırım projeleri önceliklendirilecek, kısa sürede tamamlanacak projelere odaklanılacak, mevcut sermaye stokundan daha etkin yararlanmak amacıyla idame-yenileme, bakım-onarım ve rehabilitasyon harcamalarına ağırlık verilecektir.

129. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınacak, kamu yatırımları, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

130. Kamu yatırımlarında, KÖİ modeliyle yürütülenler dâhil, eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon, bilim-teknoloji, bilişim, ulaştırma ve sulama sektörlerine öncelik verilecektir.

131. GAP, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde eylem planları kapsamında özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesine yönelik projelerin gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

132. KÖİ politika ve uygulamalarının koordinasyonu güçlendirilecek, bu modeli yoğunlukla kullanan kuruluşlarda tasarım ve yönetim kapasitesi artırılacaktır.

133. Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir.

c. Kamu Gelir Politikası

134. Kamu mali sisteminin ihtiyaç duyduğu finansmanın sağlıklı ve sürekli kaynaklardan elde edilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanması, tasarrufların artırılması ve ekonomiye rekabet gücü kazandırılması suretiyle mali, ekonomik ve sosyal amaçlara destek olan gelir politikaları uygulanacaktır.

135. Dolaylı-dolaysız vergi dağılımını daha dengeli kılmak, kaynakları üretken alanlara yönlendirmek ve tüketimin aşırı büyümesinin önüne geçilmesi sürecinde ortaya çıkacak gelir kaybını telafi etmek amacıyla doğrudan vergi tahsilatını artıracak önlemler alınacaktır.

136. Vergi sistemi, tasarrufları özendirme açısından gözden geçirilecektir.

137. Ekonominin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulmasına yönelik Ar-Ge faaliyetlerini ve yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini destekleyen vergi politikaları uygulanacaktır.

138. Ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde temel vergi mevzuatının sade ve uyum sağlanabilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

139. Vergi mevzuatı ve uygulamaları, mükellef güvenini ve haklarını artırmayı gözetilen bir anlayışla ele alınacaktır.

140. Vergilemede istikrar ve öngörülebilirlik esas olacak; vergi mevzuatına ilişkin düzenlemeler toplumun ve ilgili tarafların katkılarının alındığı bir süreç içinde gerçekleştirilecektir.

141. Vergilemede gönüllü uyumun artırılması esas alınarak mükellef hizmetleri etkinleştirilecektir.

142. Vergi harcamalarının gözden geçirilmesi ve bu alanda kamuoyunun düzenli ve ayrıntılı olarak bilgilendirilmesi çalışmalarına hız verilecektir.

143. Vergi sistemi, teknolojik ve uluslararası gelişmelerle birlikte ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayacak şekilde geliştirilecektir.

144. Haksız rekabetin önlenmesi, ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu kapsamda; denetim kapasitesi artırılacak ve etkinleştirilecek; idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilecek; kaçakçılıkla mücadele, kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

145. Kamu mali dengelerinin imkân verdiği ölçüde, ekonomik faaliyetler üzerinde yük oluşturan işlem vergilerinde indirimle gidilecektir.

146. Vergi politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında, iklim değişikliği ve çevre kirliliğiyle mücadele edilmesine ve enerji tüketiminde tasarruf sağlanmasına yönelik öncelikler gözetilecektir.

147. Yerel yönetimlerin öz gelirleri sosyal ve ekonomik amaçlar gözetilerek artırılacaktır. Bu kapsamda emlak vergisi sisteminin gözden geçirilmesine ve yerel vergilerin genel vergi sistemine uyumunun sağlanmasına öncelik verilecektir.

148. İmar planı değişiklikleri ve kamu yatırımları sonucunda oluşacak gayrimenkul değer artışlarından kamunun pay almasını ve gayrimenkullerde değer artışına yol açacak bazı kamu yatırımlarına yararlanıcıların katkıda bulunmasını sağlayacak bir sistem geliştirilecektir.

149. Sosyal Güvenlik Kurumunun takipteki alacaklarına ilişkin tahsil kapasitesini artıracak önlemler alınarak tahsilat süreci hızlandırılacaktır.

ç. Kamu Borçlanma Politikası

150. Makroekonomik dengeleri gözeten; para ve maliye politikalarıyla uyumlu; sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası izlenmesi esastır. Kamu borçlanma politikası, iç ve dış piyasa koşulları ile maliyet unsurları göz önüne alınarak belirlenen risk düzeyi çerçevesinde, finansman ihtiyacının orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasını sağlayacak şekilde yürütülecektir.

151. Borç portföyünün maruz kaldığı likidite, faiz ve kur risklerinin kontrol edilmesi amacıyla stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikalarının uygulanmasına devam edilecektir. Bu kapsamda, güçlü rezerv tutulması, ortalama vadenin piyasa koşulları elverdiği ölçüde uzatılması, borçlanmanın ağırlıklı olarak Türk Lirası cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması uygulanacak politikaların temel unsurları olacaktır.

152. KÖİ modeliyle gerçekleştirilenler de dâhil olmak üzere kamu yatırımları kapsamında sağlanan garanti ve taahhütlerden kaynaklanan koşullu yükümlülüklerin borç stoku ve sürdürülebilirliği üzerinde oluşturabileceği risklerin izlenmesi ve yönetilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

153. Borç servisinin dönemler arası dengeli dağılmasının sağlanması ve ikincil piyasada fiyat etkinliğinin artırılması amacıyla değişim ve geri alım ihaleleri yapılabilecektir.

154. İkincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve likiditenin sağlanmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi ve ölçüt senet politikası gibi uygulamalara devam edilecektir.

155. Devlet iç borçlanma senetleri yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yeni araçların ve yatırımcı ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

156. Tahvil piyasalarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalara devam edilecektir.

157. Piyasa yapıcılığı sistemi sürdürülecektir.

158. Etkin hazine nakit yönetimi kapsamında 8/11/2008 tarihli ve 27048 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Para Piyasası Nakit İşlemleri Aracılığı ile Sağlanacak Finansman Hakkında Yönetmelikte yer alan finansman araçları kullanılabilir.

d. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

159. Kurum bütçelerinin stratejik plan ve performans programlarıyla ilişkisi güçlendirilecek ve çok yıllık bütçeleme anlayışının kamu idareleri tarafından daha fazla benimsenmesi sağlanacaktır.

160. Kamu mali yönetimi reformuyla amaçlanan faydanın temin edilebilmesini sağlamak üzere uygulama etkinliği artırılacak, reformdan sapma olarak değerlendirilebilecek düzenleme, istisna hükümleri ve uygulamalardan kaçınılacaktır.

161. Kamu idarelerinin faaliyetlerinin, iç kontrol ve iç denetim standartlarına uyum düzeyinin artırılması sağlanacaktır.

162. Kamu mali yönetiminin beşeri kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

163. Kamuda etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilecektir.

e. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

164. KİT'lerin kârlılık, verimlilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır.

165. Fiyatlandırma başta olmak üzere KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararnamelelerinde öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır. KİT faaliyetleri, piyasa mekanizmasını bozucu etkiye neden olmayacak şekilde yürütülecektir.

166. KİT'lerde; yetkilendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performansa dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.

167. KİT mevzuatı değişen şartlara uygun şekilde yenilenecektir.

168. KİT'lerde bağımsız dış denetim uygulamasına geçilecektir.

169. KİT'ler finansal tablolarını Türkiye Muhasebe Standartlarına göre düzenleyecektir.

170. KİT'ler faaliyetlerini stratejik planlar ve performans programlarına uygun olarak yürütecektir.

171. Bütün KİT'lerde iç denetim ve iç kontrol sistemi kuruluş süreci tamamlanacak ve iç denetim birimleri etkin hale getirilecektir.

172. KİT'ler; sosyal amaçlı ve kamu yararına yönelik faaliyetler için mümkün olduğunca görevlendirilmeyecektir. Görevlendirmenin zorunlu olması durumunda oluşacak maliyet zamanında karşılanacaktır.
173. KİT'ler, teknolojik altyapılarını ve Ar-Ge faaliyetlerini geliştirerek katma değeri yüksek ürünlere odaklanacak, yerli enerji kaynaklarından faydalanacak ve ihracata yönelik yeni fırsatları değerlendirecektir.
174. KİT'lerde etkin bir istihdam politikası uygulamasına devam edilecektir.
175. Yurt içi ve yurt dışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri hızlandırılacak, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların arama ve üretim faaliyetleri azami seviyeye çıkarılacaktır. Kaya gazı ve diğer yeni teknolojilere yönelik kapsamlı araştırma faaliyetleri yürütülecektir.
176. TCDD'nin yeniden yapılandırılması tamamlanacak, demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı özel demiryolu işletmelerine açılacaktır. TCDD'nin kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir.
177. TÜDEMSAŞ, TÜLOMSAŞ ve TÜVASAŞ demiryolu sektöründe yapılan yasal düzenlemeler sonucu oluşan piyasa beklentilerini de karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
178. Özelleştirme uygulamaları, makroekonomik politikalar ve uzun vadeli sektörel öncelikler çerçevesinde belirlenmiş bir programa dayalı olarak sürdürülecektir. Özelleştirme uygulamalarında halka arz yönteminin kullanılmasına ağırlık verilecektir.
- ### 3. Ödemeler Dengesi
179. İthalata olan bağımlılığın azaltılması ve yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılması yoluyla dış ticaret açığının azaltılması ve finansmanının mümkün olduğunca doğrudan yatırımlar ve uzun vadeli kaynaklarla karşılanması esastır.
180. Geleneksel pazarlara ihracat artırılırken, ihracatta hedef ve öncelikli ülkeler belirlenecek ve pazar çeşitlendirmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda, pazara giriş imkânlarını kolaylaştırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.
181. İthalata bağımlılığı ve teknoloji yoğunluğu yüksek olan sanayi girdilerinin yurt içinde üretilmesini sağlayacak yatırımlar desteklenecektir.
182. Kamu alımlarında yurt içinde üretilen ve yerli girdi kullanan ürünler tercih edilecektir.
183. Maden, enerji hammaddeleri, yenilenebilir enerji ve nükleer enerji yatırımları için ayrılan kaynaklar önemli oranda artırılarak enerjide dışa bağımlılık azaltılacaktır.
184. İthal ürünler yerine yurt içinde üretilen malların daha fazla tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılacaktır.
185. Piyasaların ve rekabet ortamının iyi işlenmesi, fikri mülkiyet haklarının korunması, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi desteklenerek yerli ve uluslararası doğrudan yatırımların artırılması sağlanacaktır.
186. Girdi Tedarik Stratejisi kapsamında; ihracata dönük üretimde daha etkin ve düşük maliyetli girdi tedarikine, üretim ve ihracatın ara malı ithalatına bağımlılığının

azaltılmasına ve bu suretle ihracatta sürdürülebilir rekabet gücüne katkı sağlanmasına yönelik eylemler hayata geçirilecektir.

187. İhracata yönelik üretimin yanı sıra stratejik sektörlerde yerinde üretimle rekabet şartlarına uyum gösterilmesi ve ülkemizde üretimi mümkün olmayan stratejik hammadde ve girdilerin yurt dışında yatırım yapılması suretiyle uygun maliyetlerle tedarik edilmesi sağlanacaktır.

188. Yurt içinde üretilen ara malların standardının, kalitesinin ve teknoloji seviyesinin yükseltilmesi desteklenecektir.

189. Tüketime yönelik ihraç ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

190. Dış talebe uygun nitelik ve nicelikteki ürünlerin ihracatı amacıyla üretim aşamasını dikkate alan destek programları uygulanacaktır.

191. İhracat desteklerinde etkililik esas alınarak, gelişme potansiyeli olan sektörler öncelikli biçimde desteklenecektir.

192. Başta makine ve otomotiv olmak üzere, demir-çelik, tekstil, hazır giyim ve konfeksiyon, elektrik ve elektronik ile kimyevi maddeler ihracat stratejimizin lokomotif sektörleri olmaya devam edecektir. Bununla birlikte, yeni rafineri inşası, elektrikli otomobil imalatı, ileri teknoloji içeren hava taşıtı motorları ve bunların parçalarının üretimi, ilaç ve tıbbi cihaz üretimi konularında Ar-Ge ve yatırım teşvik sistemi güçlendirilerek yurt içi üretim kapasitesi artırılabilecektir.

193. Gümrük Birliği daha etkin hale getirilerek AB ülkelerindeki pazar payımızın artırılmasına, AB ile ticaret ve yatırım ilişkilerimizin güçlendirilmesine önem verilecektir.

194. Başta Avrupa Birliği ve ABD arasında görüşmeleri devam eden Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşması olmak üzere ülkemizi doğrudan etkileyecek serbest ticaret anlaşmalarının dış ticaretimizi olumlu yönde etkilemesi yönünde çalışmalara hız verilecektir.

195. Hizmetler ve yatırımları da içeren serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık verilecektir.

196. Dâhilde işleme rejimi uygulamaları yurt içi üretim koşulları ve dış ticaret dengesi açısından yeniden değerlendirilecektir.

197. Serbest bölgelerin faaliyetlerine; doğrudan yabancı yatırımı ve teknoloji girişini hızlandıracak ve firmaları ihracata yönlendirecek şekilde yön verilecektir.

198. Gümrük işlemlerinde ihracatçıların maliyetini azaltıcı tedbirler alınacaktır.

199. İhracat hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlamak amacıyla büyük ölçekli liman kapasitesi oluşturulacak, limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları tamamlanacaktır.

200. Önemli üretim ve tüketim bölgelerinde bölgesel ve küresel ihtiyaçlara cevap verebilecek, ülkemizin ana ihracat sektörlerinin rekabet gücünü destekleyecek lojistik merkezler oluşturulacaktır.

201. e-Ticaretin, ihracat artışına katkı yapması ve tüketim malı ithalatını artırmaması için gerekli mekanizmalar geliştirilecektir.
202. İthalatta piyasa gözetimi ve denetim sisteminin etkinliği artırılarak ithal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmaları sağlanacaktır.
203. Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, koruma-kullanma dengesini gözeten, karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun turizm çeşitlerini öne çıkaran bir yapı oluşturulacaktır.
204. Turizm yatırımlarının gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak çeşitlendirilmesine ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına dönük politikalar uygulanacaktır.
205. Türkiye'nin dünyada yükselen pazar konumunda olduğu sağlık turizmi alanındaki altyapısı geliştirilerek hizmet kalitesi ve rekabet gücü artırılabilecektir. Bu alanda hedef pazarlarda etkin bir tanıtım ve pazarlama stratejisi yürütülecektir.
206. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecek, yurt dışında yüksek nitelikli ve bilgi yoğun projelere ağırlık verilmesiyle yurt dışı müteahhitlik hizmet gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.
207. Yurt dışı teknik danışmanlık ve teknik servis hizmet ihracatına yönelik destek verilecektir.
208. Ülkemiz yatırımcılarının yurt dışında haklarının teminat altına alınması ve korunması sağlanacaktır.
209. Yurt dışında mağazalaşma faaliyetleri ve bu mağazalarda kaliteli, yüksek katma değerli ürün satışı desteklenecektir.
210. Ülkemizin ikili ve çok taraflı işbirlikleri kapsamında, ihracatın artırılmasına katkı sağlamak amacıyla küresel ölçekte ve bölgesinde etkinliği güçlendirilecek, ihtiyaç duyan ülkelere teknik destek sağlanacaktır.

4. Para Politikası

211. Para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir.
212. Para politikası, enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Enflasyon hedeflemesi rejiminde finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir.
213. Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranları kullanımının yanı sıra zorunlu karşılık oranları ve faiz koridoru gibi birbirini tamamlayıcı nitelikteki araçlar ile Türk Lirası ve döviz cinsi likidite uygulamaları birlikte kullanılmaya devam edilecektir.
214. Enflasyon hedefleri, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından üç yıllık vadede belirlenmeye devam edilecektir.
215. Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyon gerçekleştirmeleri, enflasyonu etkileyen unsurlar ve enflasyonun hedefle

uyumlu seyretmesi için uygulanacak para politikası üçer aylık dönemlerde Enflasyon Raporu aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır. Gerçekleşen enflasyonun yıl sonunda belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda ise Hükümete açık mektup yazılacaktır.

216. Esnek ve etkin likidite yönetimine imkân veren para politikasının operasyonel çerçevesi önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir.

217. Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilecektir.

218. Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak döviz kurlarında sağlıksız fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda döviz satım ihaleleri yapılabileceği gibi spekülâtif davranışlar gözlenmesi durumunda piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

219. Piyasa koşullarının elverdiği dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri önceden ilan edilen program dâhilinde sürdürülecektir. Ayrıca, ihracat reeskont kredileri aracılığıyla da rezerv biriktirmeye devam edilecektir.

220. Rezerv opsiyon mekanizması sermaye akımlarındaki oynaklıklara karşı dengeleyici olarak kullanılmaya devam edilecektir.

221. Para politikasında alınan kararlara ve uygulamasında kullanılan araçlara ilişkin iletişim kanalları güçlendirilecektir.

5. Mali Piyasalar

222. Mali piyasaların reel sektörün finansman ihtiyacını karşılayan, yurt içi tasarrufların artmasına katkı sağlayan, finansal ürün çeşitliliğine sahip, etkin ve şeffaf işleyen bir yapıya kavuşturulması öncelikli hedeftir.

223. İFM Öncelikli Dönüşüm Programıyla İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olmasına yönelik çalışmalara yeni bir ivme kazandırılacaktır.

224. Bankacılık sektörünün düzenleme ve denetimi ülke ihtiyaçları dikkate alınarak uluslararası standartlar çerçevesinde geliştirilecektir.

225. Finansal istikrarı korumak ve ekonomideki devresel hareketlerin etkisini azaltmak amacıyla gerekmesi halinde makro ihtiyati düzenlemeler yapılacaktır.

226. Faizsiz finans sektöründeki ürün ve hizmet çeşitliliği ile bu alanda faaliyet gösteren kuruluş sayısı artırılacak; sektörün kurumsal ve hukuki altyapısının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. Faizsiz finans ürünlerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

227. Farklı finans kurumları arasında haksız rekabete yol açan vergi uygulamaları tespit edilerek ortadan kaldırılacaktır.

228. Finansal araçlar ile bunların dayanak varlıklarına ilişkin vergi uygulamaları uyumlaştırılacaktır.

229. Bireylerin finansal ürünler hakkındaki bilgi düzeyinin artırılması, yatırımcı tabanının genişletilmesi, yurt içi tasarrufların artırılması ve mali piyasaların daha sağlıklı işleminin sağlanması amacıyla finansal eğitim yaygınlaştırılacaktır.

230. Finansal ürün ve hizmetleri arz edenler ile finansal tüketiciler arasında adil bir alışveriş ortamı sağlamaya yönelik uygulamalar hayata geçirilecektir.

231. Sermaye piyasalarında yatırımcı haklarının iyileştirilmesine yönelik uygulamalar geliştirilecektir.

232. Mali piyasalara ilişkin uyuşmazlıkların süratli ve etkin bir şekilde çözümüne yönelik düzenleme yapılacak ve uygulama güçlendirilecektir.

233. Tasarrufların daha uzun vadeli finansal araçlarda değerlendirilmesine yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

234. KOBİ ve girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştıracak alternatif finansman yöntemleri geliştirilecektir.

6. İstihdam Politikaları

235. Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme anlayışıyla, nitelikli istihdam imkânlarının geliştirildiği ve çalışma hayatına ilişkin kuralların etkin bir şekilde uygulandığı rekabetçi bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

236. Bireylere işgücü piyasasının talepleriyle uyumlu temel ve mesleki beceriler kazandırılacak, iş-aile yaşamı uyumlu hale getirilecek, aktif işgücü politikaları bölge ve sektör bazında yapılan etki analizlerine dayalı olarak uygulanacaktır.

237. Etkin ve bütüncül bir istihdam politikası izlenerek; kadın, genç ve engelliler başta olmak üzere, işgücüne katılım ve istihdam oranları artırılmaya devam edilecektir.

238. İstihdam teşvikleri sadeleştirilerek basit ve anlaşılır hale getirilecek; teşviklerde etkinliğin artırılmasına yönelik izleme sistemi oluşturulacaktır.

239. Özel istihdam büroları yaygınlaştırılacak ve faaliyet alanları geçici iş ilişkisini de kapsayacak şekilde genişletilecektir.

240. Alt işverenlik uygulaması işçi haklarını ve ekonominin rekabet gücünü dikkate alacak şekilde gözden geçirilecektir.

241. İşçi sağlığı ve güvenliği alanında denetimler etkinleştirilecek, teşvikler ve bilinç artırıcı faaliyetler yoluyla, başta yüksek riskli sektörler olmak üzere, çalışma hayatında güvenlik kültürü yaygınlaştırılacaktır.

242. Yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik olarak sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilecektir.

243. Sosyal taraflarla diyalog içerisinde tüm işçilerin faydalanacağı ve bireysel hesaba dayanan bir kıdem tazminatı sistemi geliştirilecektir.

244. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücretle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir.

245. Sanayide yapısal dönüşümü gerçekleştirmek ve işgücü piyasasının niteliğini artırmak amacıyla başta araştırma alanında olmak üzere yurt dışından nitelikli işgücü göçünün hızlandırılması sağlanacaktır.

Ek Tablo 1: Temel Ekonomik Büyüklükler

	2013	2014 ⁽¹⁾	2015 ⁽²⁾	2016 ⁽²⁾	2017 ⁽²⁾
BÜYÜME					
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	1.565	1.764	1.945	2.150	2.370
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	822	810	850	907	971
Kişi Başına Milli Gelir (GSYH, Dolar)	10.807	10.537	10.936	11.541	12.229
GSYH Büyümesi ⁽³⁾	4,1	3,3	4,0	5,0	5,0
Toplam Tüketim ⁽³⁾	5,2	1,9	3,8	4,0	3,9
Kamu	7,1	4,5	2,2	3,8	3,3
Özel	4,9	1,6	4,0	4,0	4,0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽³⁾	4,5	-1,8	4,2	8,9	9,3
Kamu	20,7	-0,9	-2,1	7,2	3,3
Özel	0,7	-2,1	6,1	9,3	10,9
Toplam Yurtiçi Tasarruf / GSYH	13,4	14,9	15,2	16,2	17,1
Kamu	3,4	3,2	3,1	3,6	4,0
Özel	9,9	11,7	12,2	12,6	13,1
Toplam Tasarruf -Yatırım Farkı / GSYH ⁽⁴⁾	-7,6	-5,7	-5,4	-5,4	-5,2
Kamu	-1,5	-1,6	-1,4	-1,1	-0,6
Özel	-6,0	-4,1	-4,0	-4,3	-4,6
Toplam Nihai Yurtiçi Talep ⁽³⁾	5,0	1,0	3,9	5,1	5,3
Toplam Yurtiçi Talep ⁽³⁾	6,7	1,3	4,0	5,2	5,0
Net İhracatın Büyümeye Katkısı	-2,6	2,0	0,0	-0,2	-0,1
İSTİHDAM					
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	76.055	76.903	77.738	78.559	79.366
İşgücüne Katılma Oranı (%)	48,3	50,1	50,2	50,3	50,5
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	24.601	25.824	26.340	27.002	27.599
İstihdam Oranı (%)	43,9	45,3	45,4	45,7	45,9
İşsizlik Oranı (%)	9,0	9,6	9,5	9,2	9,1
DIŞ TİCARET					
İhracat (fob) (Milyar Dolar)	151,8	160,5	173,0	187,4	203,4
İthalat (cif) (Milyar Dolar)	251,7	244,0	258,0	276,8	297,5
Ham Petrol Fiyatı-Brent (Dolar/Variel)	109,4	105,4	101,9	100,4	98,8
Enerji İthalatı (Milyar Dolar)	55,9	56,2	57,3	60,1	63,9
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-99,9	-83,5	-85,0	-89,4	-94,1
İhracat / İthalat (%)	60,3	65,8	67,1	67,7	68,4
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	49,1	49,9	50,7	51,2	51,6
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)	28,0	29,5	31,5	33,5	35,5
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-65,1	-46,0	-46,0	-49,2	-50,7
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%) ⁽⁴⁾	-7,9	-5,7	-5,4	-5,4	-5,2
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-6,5	-5,6	-5,1	-5,1	-4,8
ENFLASYON					
GSYH Deflasyonu	6,1	9,1	6,0	5,3	5,0
TÜFE Yıl Sonu % Değişme ⁽⁵⁾	7,4	9,4	6,3	5,0	5,0

Not: (1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program, (3) Sabit fiyatlarla yüzde değişimi göstermektedir,

(4) Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari açık arasındaki fark, milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmadığından kaynaklanmaktadır, (5) 2014 ve 2015 yılı rakamları Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

Ek Tablo 2: Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2013	2014 (GT)	2015 (P)	2016 (P)	2017 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-7,1	-17,4	-8,7	-2,3	2,9
Genel Devlet	-11,7	-13,7	-8,9	-3,7	2,7
Merkezi Yönetim Bütçesi	-18,5	-24,4	-21,0	-15,8	-7,1
Mahalli İdareler	-2,3	-0,1	-2,1	-2,7	-6,8
Bütçe Dışı Fonlar	-2,6	-0,3	2,0	2,1	2,1
İşsizlik Sigortası Fonu	9,2	10,4	11,3	11,7	13,4
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-5,1	-6,4	-10,7	-13,3	-17,3
Genel Sağlık Sigortası	5,8	6,4	10,7	13,3	17,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	1,9	0,6	0,8	1,0	1,1
KİT'ler	4,5	-3,7	0,2	1,4	0,2
Faiz Giderleri Hariç KKGD	44,7	35,1	47,7	54,1	60,9
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKGD	32,0	24,5	35,9	44,2	55,4
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-0,5	-1,0	-0,4	-0,1	0,1
Genel Devlet	-0,7	-0,8	-0,5	-0,2	0,1
Merkezi Yönetim Bütçesi	-1,2	-1,4	-1,1	-0,7	-0,3
Mahalli İdareler	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,3
Bütçe Dışı Fonlar	-0,2	0,0	0,1	0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6	-0,7
Genel Sağlık Sigortası	0,4	0,4	0,6	0,6	0,7
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,3	-0,2	0,0	0,1	0,0
Faiz Giderleri Hariç KKGD	2,9	2,0	2,5	2,5	2,6
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKGD	2,0	1,4	1,8	2,1	2,3

(1) Kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'lerden oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 3: Program Tanımlı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2013	2014 (GT)	2015 (P)	2016 (P)	2017 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi	16,3	6,2	23,5	32,4	42,9
Genel Devlet	12,4	10,4	23,7	31,3	42,9
Merkezi Yönetim Bütçesi	13,8	8,6	20,7	28,1	39,3
Mahalli İdareler	-3,3	0,8	-3,9	-4,8	-5,5
Bütçe Dışı Fonlar	-5,0	-3,8	1,9	2,1	2,3
İşsizlik Sigortası Fonu	4,5	4,3	4,3	5,1	5,9
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-5,1	-6,4	-10,7	-13,3	-17,3
Genel Sağlık Sigortası	5,8	6,4	10,7	13,3	17,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	1,7	0,5	0,7	0,8	0,9
KİT'ler	3,9	-4,2	-0,2	1,1	0,0
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi	1,0	0,4	1,2	1,5	1,8
Genel Devlet	0,8	0,6	1,2	1,5	1,8
Merkezi Yönetim Bütçesi	0,9	0,5	1,1	1,3	1,7
Mahalli İdareler	-0,2	0,0	-0,2	-0,2	-0,2
Bütçe Dışı Fonlar	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6	-0,7
Genel Sağlık Sigortası	0,4	0,4	0,6	0,6	0,7
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,2	-0,2	0,0	0,1	0,0

(1) Faiz gelirleri ve giderleri, özelleştirme gelirleri, kamu bankaları kâr payları ve bazı özellikli gelirler ile giderler hariç tutularak hesaplanmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 4: Kamu Kesimine İlişkin Diğer Göstergeler

	2013	2014 (GT)	2015 (P)	2016 (P)	2017 (P)
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Harcanabilir Geliri	15,2	15,0	14,7	15,0	15,3
Kamu Tüketimi	-11,8	-11,8	-11,6	-11,5	-11,3
Kamu Tasarrufu	3,4	3,2	3,1	3,6	4,0
Kamu Yatırımı	-4,9	-4,8	-4,5	-4,6	-4,6
Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-1,5	-1,6	-1,4	-1,1	-0,6
Kamu Kesimi Özelleştirme Geliri	0,8	0,6	0,6	0,5	0,2
Vergi Yükü (Sosyal Güvenlik Primleri Dâhil) (1)	29,0	28,1	28,5	28,4	28,2
Vergi Yükü (Sosyal Güvenlik Primleri Hariç) (1)	21,5	20,5	20,7	20,7	20,6
AB Tanımlı Genel Devlet Borç Stoku	36,2	33,1	31,8	30,0	28,5

(1) Red ve iadeler hariçtir.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 5: Genel Devlet Dengesi (1)

	2013	2014(GT)	2015 (P)	2016 (P)	2017 (P)
	(Milyar TL)				
Gelirler	625,3	688,9	743,1	809,9	883,5
Vergiler	334,4	361,5	401,2	445,0	486,9
Vergi Dışı Normal Gelirler	29,5	38,7	34,9	38,0	44,9
Faktör Gelirleri	90,8	100,7	96,7	102,1	109,2
Sosyal Fonlar	158,0	177,3	198,4	214,9	237,0
Özelleştirme Gelirleri	12,6	10,6	11,8	9,9	5,5
Harcamalar	637,0	702,6	752,0	813,5	880,8
Faiz Dışı Harcamalar	585,4	650,4	695,9	757,5	823,2
Cari Harcamalar	281,6	313,4	337,9	366,6	395,1
Yatırım Harcamaları	65,8	71,6	72,3	82,3	89,8
Transfer Harcamaları	238,0	265,3	285,8	308,7	338,3
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	51,6	52,2	56,1	56,0	57,6
Genel Devlet Dengesi	-11,7	-13,7	-8,9	-3,7	2,7
Faiz Giderleri Hariç Denge	39,9	38,5	47,2	52,4	60,3
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-24,3	-24,3	-20,7	-13,6	-2,8
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç Denge	27,3	27,9	35,4	42,4	54,8
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Gelirler	40,0	39,1	38,2	37,7	37,3
Vergiler	21,4	20,5	20,6	20,7	20,5
Vergi Dışı Normal Gelirler	1,9	2,2	1,8	1,8	1,9
Faktör Gelirleri	5,8	5,7	5,0	4,7	4,6
Sosyal Fonlar	10,1	10,1	10,2	10,0	10,0
Özelleştirme Gelirleri	0,8	0,6	0,6	0,5	0,2
Harcamalar	40,7	39,8	38,7	37,8	37,2
Faiz Dışı Harcamalar	37,4	36,9	35,8	35,2	34,7
Cari Harcamalar	18,0	17,8	17,4	17,1	16,7
Yatırım Harcamaları	4,2	4,1	3,7	3,8	3,8
Transfer Harcamaları	15,2	15,0	14,7	14,4	14,3
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	3,3	3,0	2,9	2,6	2,4
Genel Devlet Dengesi	-0,7	-0,8	-0,5	-0,2	0,1
Faiz Giderleri Hariç Denge	2,6	2,2	2,4	2,4	2,5
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-1,6	-1,4	-1,1	-0,6	-0,1
Faiz Gid. ve Özelleştirme Gel. Hariç Denge	1,7	1,6	1,8	2,0	2,3

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahallî idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 6: Merkezi Yönetim Bütçesi

	2013	2014 (GT)	2015 (P)	2016 (P)	2017 (P)
	(Milyar TL)				
Harcamalar	408,2	448,4	472,9	506,8	541,3
Faiz Hariç Harcamalar	358,2	398,2	418,9	452,8	486,3
Faiz Giderleri	50,0	50,2	54,0	54,0	55,0
Gelirler	389,7	424,0	452,0	491,0	534,2
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	326,2	351,6	389,5	427,9	468,5
Diğer Gelirler	63,5	72,4	62,5	63,2	65,7
Bütçe Dengesi	-18,5	-24,4	-21,0	-15,8	-7,1
Faiz Dışı Denge	31,4	25,8	33,0	38,2	47,9
Program Tanımlı Harcamalar	358,2	398,2	418,9	452,8	486,3
Program Tanımlı Gelirler	372,0	406,9	439,7	480,9	525,6
Program Tanımlı Denge	13,8	8,6	20,7	28,1	39,3
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Harcamalar	26,1	25,4	24,3	23,6	22,8
Faiz Hariç Harcamalar	22,9	22,6	21,5	21,1	20,5
Faiz Giderleri	3,2	2,8	2,8	2,5	2,3
Gelirler	24,9	24,0	23,2	22,8	22,5
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	20,8	19,9	20,0	19,9	19,8
Diğer Gelirler	4,1	4,1	3,2	2,9	2,8
Bütçe Dengesi	-1,2	-1,4	-1,1	-0,7	-0,3
Faiz Dışı Denge	2,0	1,5	1,7	1,8	2,0
Program Tanımlı Harcamalar	22,9	22,6	21,5	21,1	20,5
Program Tanımlı Gelirler	23,8	23,1	22,6	22,4	22,2
Program Tanımlı Denge	0,9	0,5	1,1	1,3	1,7

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program